

Evangelista Purkyně. Kapitola o slavistice z pera Tadeusze Zabského ostatně patří k velmi podstatným i s ohledem na další Čechy a na řadu bohemikálních kontextů.

Třetí část knihy (s. 471–587) patří univerzitním budovám, přístrojovému vybavení, botanické zahradě, uměleckým sbírkám, knihovně a archivu. Podstatně zajímavější je čtvrtá část, kde Jan Harasimowicz zpracoval problematiku profesorského sboru (s. 590–613) a Jaroslaw Suleja pojednal s oporou ve studiích Henryka Barycze, Józefa Drozda a Alice Zawysz o studentech a studentských organizacích (s. 614–637). Harasimowicz pojal tento text jako poměrně volně vyprávění o postavení, právech, způsobu života profesorů a o klíčových osobnostech UW v průběhu zkoumané doby.

Suleja využil pro svoji kapitolu také sociohistorických výzkumů, resp. dobových statistik a na této bázi mj. ukázal, že mezi studentstvem v průběhu desetiletí nad evangelíky mírně převážil podíl katolíků. Výrazně ale v průběhu téže doby rostl podíl židovských studentů (z 6,5 % v první polovině 19. století na 12 % roku 1921, na lékařské fakultě dokonce přes 20 %). Podíl cizinců byl v UW nižší než na ostatních pruských univerzitách (od roku 1811 do 20. let 20. století vzrostl z 2 na 6 %, především šlo o studenty z ruské říše a z Rakouska-Uherska). Podíl polských studentů, resp. osob ze smíšených rodin na UW postupně klesl z 13 na 7–9 %, posledních 115 Poláků konvertovalo k německému v roce 1941. Cenná je pasáž o studentských spolcích, hospodských společnostech a burschenschaftech. Suleja mj. popisuje, že jako odpověď na sílící pruský antisemitismus vznikl na UW již roku 1886 první židovský burschenschaft *Freie Verbindung Viadrina*, od roku 1901 člen nově založené sionistické střeškové organizace Bund Jüdischer Corporationen.

Knihu uzavírá bohatá bibliografie, seznam autorů, jmenný i místní rejstřík a soupis ilustrací. Výsledkem práce rozsáhlého mezinárodního autorského týmu je zajímavá a čtivá, rozměry a vahou poněkud nepraktická publikace, která srozumitelně osloví polského i anglicky čtoucího čtenáře. Je to práce, která pro dějiny pražské Univerzity Karlovy přináší celou řadu inspirací a otázek (např. dosud neřešená tematika rasové a politicky motivovaného odebírání doktorátů na nacifikované německé univerzitě), respektive skýtá platformu pro užitečné srovnávání. Je možno se upřímně těšit na slíbené vydání dílu o poválečné UW.

Jiří Pešek

Kamila Mádrová, Pedagogové ve službách trůnu. Privátní učitelé následníků trůnu Rakouska-Uherska

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2015, 239 s., ISBN 978-80-7422-308-2

Publikace vydaná v edici Knihnice Dějin a současnosti je první monografií Kamily Mádrové, doktorandky Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. K. Mádrová se zabývá následníky trůnu Rakouska-Uherska, zejména jejich vzděláním a pozdějšími postoji k řešení budoucnosti monarchie.

Autorka se ve své knize zaměřila na životní osudy pedagogů tří následníků rakousko-uherského trůnu – korunního prince Rudolfa, arcivévody Františka Ferdinanda d'Este a arcivévody Karla Františka Josefa, budoucího císaře Karla I. Vzdělávání arcivévodů byla věnována velká pozornost, ať už se jednalo o přímé následníky trůnu nebo jen o významné členy rodu. Učitelé arcivévodů byli vybíráni velmi pečlivě a většina z nich patřila mezi

výkvět tehdejší vědecké společnosti. Při volbě vhodného učitele byly kromě znalostí a pedagogických schopností posuzovány rovněž jeho politické názory a loajalita vůči monarchii.

Téma výchovy a vzdělávání následníků rakousko-uherského trůnu stojí jako úzce specializovaná oblast výzkumu spíše na okraji pozornosti historiků. Většina odborných publikací se primárně zaměřuje na jiná životní období arcivévodů. Výjimku představuje např. monografie rakouské historičky Sabine Weiss.¹ Mnohem častěji se objevují biografie pedagogů, kteří arcivévodovy vyučovali. Sporadicky vychází také studie, jež se přímo zaměřují na pedagogické působení konkrétních učitelů na následníky rakousko-uherského trůnu, přičemž několik takových studií vzniklo i v českém vědeckém prostředí.²

Pramenná základna k tomuto tématu je přitom poměrně bohatá. Velmi cenné informace poskytují zejména oficiální zprávy, které pedagogové předkládali vychovateli svého žáka nebo jeho rodičům, programy výuky či novinové zprávy. Zajímavé postřehy o vyučování lze nalézt také v pamětech, denících a osobní korespondenci pedagogů ať už s vychovateli či s rodinnými příslušníky a přáteli.

Monografii K. Mádrové lze rozdělit na tři části (každá je věnována jednomu následníkovi). Všem předchází možná až příliš stručný úvod, v němž se autorka zmiňuje o pramenech a literatuře, které se dají využít pro studium daného tématu. V první podkapitole každé části pak autorka pojednává o nevhodnějších pramenech popisujících vzdělávání konkrétního následníka trůnu, o jeho schopnostech a rodinném zázemí, o vychovateli, který obvykle na vzdělávání dohlížel, a jeho vztahu ke svěřenci a rovněž o pedagozích, jimž kvůli nedostatku pramenů a literatury nemohla být věnována samostatná podkapitola. Za touto úvodní podkapitolou následují biografie několika vybraných pedagogů.³ Jako kritéria pro výběr učitelů, jimž bude věnována samostatná podkapitola, si autorka stanovila „*dostatek pramenů k sepsání životopisu, důležitost vyučovaného předmětu pro budoucí vládu, délku působení učitele u arcivévodovy a také ohled na českého čtenáře*“.⁴ Jak sama K. Mádrová v úvodu předesílá, v popředí jejího zájmu stáli učitelé civilních předmětů; učitelé vojenských předmětů se zabývá jen výjimečně. Nejčastěji autorka zaměřuje pozornost na učitele českého jazyka a českých dějin, kteří českého čtenáře patrně zaujmou nejvíce.

Při psaní biografii pedagogů autorka postupovala, pokud jí to okolnosti dovolovaly, podle jednotného vzorce. Nejprve se zaměřila na původ učitele, dobu studií, vědeckou kariéru, zaměstnání a politickou orientaci. Poté už přešla ke konkrétní výuce. Popisuje průběh hodin, metody výuky a neopomíná uvádět ani vzájemná hodnocení žáků a učitelů, pokud se dochovala. Zajímá ji také, zda žák a učitel zůstali v kontaktu, i když vyučování skončilo. Rovněž se snaží nalézt odpověď na otázku, zda učitel žáka nějakým způsobem ovlivnil. Na

¹ Sabine WEISS, *Zur Herrschaft geboren. Kindheit und Jugend im Haus Habsburg von Kaiser Maximilian bis Kronprinz Rudolf*, Innsbruck – Wien 2008.

² Např. Marek ĎURČANSKÝ, *Hermenegild Jireček jako učitel korunního prince Rudolfa*, in: Marginalia Historica 2, Sborník prací Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1997, s. 147–156; Václav JUREČKA, *Učitel slavného žáka (O pedagogické činnosti Albína Bráfy)*, in: Václav Jurečka (ed.), *Doteky s dneškem*, Ostrava 2001, s. 58–67.

³ V případě korunního prince Rudolfa se jedná o Antonína Gindelyho, Dionysia Wilhelma Grüna, Hermenegilda Jirečka, Carla Mengera, Heinricha Zeißberga a Josefa Zhismana. Z učitelů Františka Ferdinanda d'Este má samostatnou podkapitolu Max Wladimir von Beck, Ferdinand Čenský, Onno Klopp a Gottfried Marschall. V případě budoucího císaře Karla I. je samostatná podkapitola věnována Albínu Bráfovi, Jaroslavu Gollovi, Emilu Ottovi, Josephu Ulbrichovi a Ivo Pfaffovi.

⁴ Recenzovaná publikace s. 5.

závěr shrnuje, zda vzdělávání prominentního žáka přispělo k pedagogovu společenskému vzestupu a jak pokračoval jeho život poté, co se jejich cesty rozešly.

Kapitola o korunním princí Rudolfovi se od zbývajících dvou liší délkou, která je v případě kapitoly o Karlovi I. prakticky dvojnásobná. Tato disproporcí je dána hlavně tím, že korunní princ Rudolf byl následníkem již od narození, kdežto František Ferdinand d'Este a Karel František Josef se jimi stali až v pozdějším věku. Rudolfova výuka tudíž byla důkladnější, musela obsáhnout více předmětů a máme o ní zachováno také více zpráv, neboť o vzdělávání a zejména zkouškách, které následník trůnu skládal, bylo obyvatelstvo habsburské monarchie pravidelně informováno tiskem. Druhým důvodem je skutečnost, že podstatná část materiálů k vzdělávání Karla Františka Josefa je uložena v soukromém archívu Habsburků, do něhož byl autorce odepřen přístup. I přes tyto potíže se K. Mádrové podařilo napsat stejně kvalitní kapitolu jako v předcházejících případech.

K. Mádrová využila hojně množství pramenů nacházejících se v českých a rakouských archívech.⁵ Vyzdvihnout je potřeba zejména velké množství periodik, které autorka prostudovala. Oceňují také, že se pokusila získat přístup do soukromých archívů, což se jí v několika případech podařilo. Jako dílčí nedostatek lze vytknout, že nevyužila všechny prameny, které mohla najít v Archívu Univerzity Karlovy, neboť by se tak vyvarovala přejímání některých chyb týkajících se doby studií pedagogů, které se vyskytují v sekundární literatuře. Autorka pracovala s prameny a literaturou německé a české provenience, v několika ojedinělých případech citovala i anglicky a francouzsky psané práce.

Monografie K. Mádrové rovněž obsahuje bohatý poznámkový aparát, seznam využitých pramenů a literatury, resumé v německém i anglickém jazyce, seznam zkratk, zdroje obrazového materiálu,⁶ jímž je text prokládán, a jmenný rejstřík.

Recenzovaný titul představuje kvalitní historické dílo vycházející z velkého množství zejména archívních materiálů. Při vyvozování závěrů autorka postupuje obezřetně a kriticky. Ačkoliv se jedná o odbornou práci, je monografie psána tak, aby oslovila i čtenáře z řad laické veřejnosti.

Lenka Vašková

Roman Baron, Ambasadorowie wzajemnego zrozumienia. Niedocenieni twórcy pomostów między polską i czeską kulturą (XIX–XXI w.)

Toruń, Historický ústav AV ČR – Wydawnictwo Adam Marszałek 2013, 372 s., ISBN 978-83-7780-789-7; ISBN 978-80-7286-217-7

V Polsku je v rámci společenskovedních oborů jednou z běžných zvyklostí, že autor publikující výsledky svého výzkumu spíše formou článků a studií nabídne čas od času část svých textů širší veřejnosti v podobě samostatné a tematicky pokud možno sevřené publikace. Tuto zvyklost si vysvětlují mimo jiné i několikanásobně větší čtenářskou poptávkou, která je v Polsku pro vydání knihy tohoto typu mnohem příznivější než v českých

⁵ Např. Österreichisches Staatsarchiv, Archív Akademie věd, Národní archív, Památník národního písemnictví nebo Lobkowiczský archív.

⁶ Jedná se zejména o fotografie či portréty pedagogů a následníků trůnu, případně jejich rodin.